

ZNANSTVENICI NEMAJU PRAVO NA ŠUTNJU

Novi list (Novosti), 18. srpnja 1999, str. 9., Interview, Razgovarala Elvira Marinković Škomrlj

Vlatko Silobrčić, ovogodišnji dobitnik nagrade za životno djelo, od 1991. godine redoviti je član HAZU-a. Objavio je veliki broj znanstvenih i stručnih radova u domaćim i Akademik stranim specijaliziranim časopisima. Koautor je mnogih znanstvenih knjiga i udžbenika s područja imunologije te autor knjige „Kako sastaviti, objaviti i ocijeniti znanstveno djelo“ u kojoj se bavi evaluacijom rada. Bavio se prijevodima stručne literature na hrvatski jezik. Dva desetljeća bio je glavni urednik najstarijeg znanstvenog časopisa „Periodicum biologorum“, a u to je vrijeme časopis počeo izlaziti na engleskom jeziku. Od druge godine medicinskog studija bavio se znanstvenim istraživanjima na području Imunologije, i u okviru toga područja istraživao je stanovite imunološke probleme transplantacije ktiva, tumora i infekcija. Osim toga bavio se područjem Znanosti o znanosti, posebno pitanjima vrednovanja znanstvenog rada i scientometrije te metodologijom pisanja znanstvenih djela.

Jedan ste od pokretača Inicijative za promjenu položaja znanosti u Hrvatskoj koja obilježava uskoro 2. godišnjicu. Jeste li zadovoljni postignutim, odnosno odazivom na koji ste naišli među kolegama, a i u široj javnosti?

Nismo ni očekivali više. Svoje smo akcije poduzeli prvenstveno zbog svog profesionalnog dostojanstva, jer smatramo da profesionalci, među ostalim svojim dužnostima, moraju biti odgovorni i za funkcioniranje svoje profesije. Zato sam, na primjer, i javno istupao u Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti, premda mi je bilo jasno da moj istup neće imati nikakva učinka. Dakako, to ne znači da sam zadovoljan postignutim. Mi jesmo dobili podršku mnogih uglednih znanstvenika (više od 200 potpisa), ali za samu stvar ta podrška, na žalost, ne znači mnogo. Prvenstveno zato što se riječ znanstvenika u Hrvatskoj niti čuje niti uzima u obzir. Posebno sam nezadovoljan stanjem u široj javnosti. Tko doista u Hrvatskoj javnosti vodi računa o znanosti i znanstvenicima. To ne čini ni sadašnja vlast ni resorno Ministarstvo ni mediji.. Pogledajte dnevne novine. Moći ćete naći sve što o nekom problemu misli koji političar, nogometaš ili zabavljač, ali ne znanstvenik ili drugi intelektualac. Čini se da intelektualci nemaju što reći. Iznimke su rijetke, a Vaš je list jedna od njih.

Član ste i EGIDA-e, je li ona još korak dalje?

EGIDA je nastala iz načelno istih pobuda kao i Inicijativa. Jednostavno nemamo pravo na šutnju. Napisali smo 24 teksta o različitim djelatnostima i objavili ih u knjizi „Hrvatska agenda 2000“. Ponudili smo ih svima potencijalno zainteresiranima, od Sabora do većih političkih stranaka. Tek treba vidjeti hoće li ti tekstovi imati stvarna odjeka.

Kome konkretno i kakve su reakcije bile?

Primjera radi, na pravi način je „Agendu“ primio Vlado Gotovac koji je kazao kako smatra da bi poruka njezinih tekstova trebala zainteresirati „šestorku“. Budiša je bio sličnog mišljenja, mada neodređeniji, a ujesen ćemo najvjerojatnije, po uzoru na prezentaciju knjige u Osijeku to učiniti u Rijeci i nekim drugim sredinama. A hoće li biti, osim lijepih riječi, konkretne reakcije, kao što sam rekao, vidjet ćemo.

Svjedoci smo u posljednje vrijeme neekoliko TV emisija posvećenih znanstvenim temama na koje se i od strane vlasti, pa čak i od predstavnika studenata mogao steći dojam kako je znanost u Hrvatskoj tretirana sasvim solidno i da su tvrdnje Inicijative i njihovih istomišljenika proizvod „nekih tamo buntovnika bez razloga“

To je jedna od bolnih točaka našeg javnog djelovanja. Tako smo nekoliko puta nastojati privoljeti našu „javnu“ HTV da organizira raspravu u kojoj bi sudjelovali, s jedne strane stola predstavnici sadašnje vlasti, a s druge predstavnici Inicijative. Ako ste pažljivo pratili emisije HTV-a o znanosti, koje vodi gospođa Sunčica Findak-Žigić, mogli ste vidjeti da su oko stola isključivo predstavnici sadašnje vlasti. Oni, dakako, po naravi stvari, moraju braniti sadašnje stanje zbog svojih vlastitih pozicija. Inače bi se moglo postaviti pitanje što oni zapravo rade. Primjera radi, u jednoj je od prošlih takvih emisija gospođa ministrica izrekla je nekoliko pogrešnih podataka. Kako nisamo mogli izravno demantirati, napisali smo pismo u „Zarezu“. Kad bi gospođa ministrica odgovarala javnosti a ne stranci na vlasti, mislim da bi trebala javno odgovoriti.. Kako to nije tako, iznenadit ću se bude li išta odgovorila. Iskoristit ću ovu prigodu, i ne znam po koji put, zatražiti od HRT-a da u jednoj emisiji upriliči sučeljavanje gledišta o znanosti u Hrvatskoj, umjesto dosadašnjih neargumentiranih hvalospjeva.

Dakle, kakav je zapravo položaj znanosti u Hrvatskoj i kamo ide visoko školstvo?

Svi objektivni pokazatelji govore da je stanje u hrvatskoj znanosti veoma loše. Do sada prikupljeni podaci i objavljeni tekstovi svjedoče o tome. Uz to valja dodati da sadašnja vlast nema nikakvu viziju o tome kakva bi hrvatska znanost trebala biti i što bi trebalo učiniti da se to ostvari. Iz toga proizlazi zaključak da je stanje loše i da, uz sadašnju vlast nema izgleda da se poboljša. Znam da će mi ovaj sud priskrbiti etiketu još jednog katastrofičara. Mislim, ipak, da imam pravo tražiti, od onih koji će mi tu etiketu naljepiti, da izvole javno iznijeti podatke kojima opovrgavaju moju (i ne samo moju!) ocjenu o stanju znanosti u Hrvatskoj. Znanost i visoko školstvo, po svojoj su naravi nerazdvojne djelatnosti. Teško je očekivati da je u uvjetima loše znanosti visoko školstvo bitno bolje. Ne treba zaboraviti ni na to da se isto Ministarstvo brine i o jednom i o drugom. Malo je vjerojatno da će u jednoj od tih djelatnosti biti znatno uspješnije nego u drugoj. Na kraju ću samo reći to da ne znam što je za neku zemlju i njezin opći napredak pogubnije: loša znanosti ili loše visoko školstvo. O tome očito sadašnja vlast u Hrvatskoj ne vodi dovoljno računa.

Iako ste „prirodnjak“ što pretpostavlja potez poput,□ primjerice,□ oduzimanja postdiplomskog

studija Povijesti Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i njegovo dodjeljivanje Hrvatskim studijima ?

Kad bi potez koji ste spomenuli bio uvjetova razumnim razlozima, mogao bi to biti dio stanovite razumne politike. Kako ja čvrsto vjerujem da sadašnja hrvatska vlast takvu politiku, u smislu engleskog policy, nema, vjerojatno je da se sadašnja vlast umiješala tamo gdje ne bi ni smjela ni trebala.

Kako gledate na kriterije kojima se raspodjeljuju centralizirana sredstva namijenjena znanosti?

Izdvajanje novca za bilo koju svrhu, pa tako i za znanost, kao i raspodjela toga novca mora biti dio politike (policy). Svugdje u svijetu o raspodjeli novca za znanost odlučuje znanost sama, a ne politika. U nas to tako nije. Dakako, način na koji se raspodjeljuje novac i nadzire njegovo trošenje to je važnije što je svota koja se dijeli manja.

Sredstva jesu ograničena i mizerna, no kako Vi u kontekstu takve situacije vidite izlaz. Ima li ga uopće?

Tvrdim da je u Hrvatskoj nužna politička odluka o izdvajanju većih sredstava za znanost. Treba znati i to da se pokazalo da ulaganja u znanost manja od 1,5% BDP-a nisu isplativa. Što napraviti? Jedno se može odmah: prestati ulagati u znanost bez pravog vrednovanja i bez odgovornosti za trošenje uloženog novca. Drugim riječima: organizirati stvarno vrednovanje prijedloga za istraživanja, i strogo nadzirati i trošenje novca i rezultate istraživanja.

Koliki je utjecaj politike u znanost?

U Hrvatskoj je nedopustivo velik utjecaj politike na sve djelatnosti. Osobno sam iskusio koliki je taj utjecaj na djelovanje trgovačkih društava dok sam bio glavni direktor Imunološkog zavoda d.d. u Zagrebu. Najbitnije odluke o sudbini Zavoda donosile su se u političkim a ne u stručnim tijelima, premda Zavod formalno nije bio državni. U takvim općim okolnostima nije čudno da je utjecaj politike i na znanost i visoko školstvo presudan.

Jesu li intelektualci marginalizirani?

Počet ću svoj odgovor time da kažem da ne mislim da je svatko tko završi koji fakultet intelektualac. Znam da postoje mnoge definicije intelektualca, ali je ipak svima nešto zajedničko. Svakako je to osoba koja se prvenstveno bavi intelektualnim poslovima, koja stalno misli i promišlja. Tomu bih dodao i to da pravi intelektualac mora imati i neupitan etički kod (profesionalnu etiku). Ako je dakle intelektualac profesionalac koji stalno upotrebljava svoj mozak i ima profesionalnu etiku, onda se može lako dokazati da su takvi u Hrvatskoj marginalizirani. I to zato što sadašnja vlast jednostavno ne podnosi i ne uvažava drugačija gledišta, a pravi intelektualac neće praviti kompromise s vlastitom savješću.

Sadašnja vlast kritična gledišta najčešće ignorira i marginalizira. Već sam opetovano

kazao da je to za Hrvatsku pogubno, jer se time reducira njezin (i tako ograničen!) intelektualni potencijal na poslušne „podobne“ intelektualce/profesionalce. Mislim da se u tom pogledu može govoriti kako sadašnja vlast pokazuje poznatu „aroganciju moći“. S takvim ćemo ponašanjem jako teško u Europu.“

I sada, kad sam ponovno odlučio sustavno iznositi svoja gledišta o znanosti i visokome obrazovanju u Hrvatskoj, umjesto ponavljanja, jednostavno ću prikazivati svoje tekstove po nekom vremenskom ili smisaonom slijedu, s time da ću ih komentarima pokušati aktualizirati. Neće mi to, nažalost, biti teško jer se u načelu ništa bitno u ZIVO-u nije do sada u Hrvatskoj promijenilo, u razdoblju u kojem sam o tome pisao. Najčešće su se nešto mijenali jedino statistički podaci, ali stvarnih promjena u sustavima ZIVO-a nije bilo. Održavao se *status quo* koji je očito odgovarao većini, a niti jedna politička opcija nije imala ni znanja i hrabrosti da išta suvislo napravi.

Sadašnja vlast (mislim na Kukuriku koaliciju) nije još zagrizla u sve kisele jabuke u koje će morati zagristi želi li hrvatsko društvo urediti do stanovite prihvatljive razine. Toliko je toga pogrešno postavljeno i pogrešno funkcionira da gotovo ne prođe niti jedan dan da se ne otkrije „nepodnošljiva lakoća“ postojanja i djelovanja.

Neću dalje obrazlagati zašto ću redati svoje tekstove i uz svoje komentare. Samo jedna tehnička napomena. Tekstove ću skanirati i prikazati u originalu. Tamo gdje to ne budem mogao, prepisat ću ih u računalno i tako ih pripremiti za tu svrhu. One tekstove koje još imam u digitalnome obliku, jednostavno ću unijeti na ovu mrežnu stranicu. Ne mogu to ni početi a da ne zahvalim svome prijatelju dr. Gusti Santiniju, s kojim me, osim iskrenog prijateljstva, vežu i veoma bliska svjetonazorska gledišta i etička načela.

Najprije ću se pozvati na dva teksta koji na svoj način prikazuju moja osnovna gledišta o znanosti i njezinoj važnosti za napredak svakoga društva. Tekstovi se mogu pročitati u 1. poglavlju naslovljenom UVOD, u mojoj knjizi HAZU- ZA KAKVU SE ZALAŽEM. Knjiga je objavljena na mrežnoj stranici www.rifin.com (dakle na istoj na kojoj su i ovi tekstovi), a zatim je i otisnuta u lipnju 2011. godine (Nakladnik RIFIN d.o.o., Zagreb, Pantovčak 192A).

Dodat ću tomu ovdje kratak tekst predavanja koje sam održao jednoj skupini gimnazijskih profesora. Činilo mi se bitnim pokušati uvjeriti profesore u vrijednost znanstvenoga načina razmišljanja, temeljenog na logici i dokazima. I inače mislim da je uloga znanosti u društvu osnovana ne samo na njezinim otkrićima nego bar jednako tako na njezinoj metodologiji.